

ЕЛЕМЕНТИ ЗМІСТУ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ У ВІДНОСИНАХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

ELEMENTS OF THE CONTENT OF STATE REGISTRATION IN THE RELATIONS OF ADMINISTRATIVE SERVICES IN THE SECURITIES MARKET IN UKRAINE

Шевченко О.В., аспірант

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

В даній статті обґрунтовується теза про те, що державна реєстрація на фондовому ринку України своїми цілями має легітимізацію та облік суб'єктів, об'єктів та юридичних фактів на фондовому ринку. Доводиться, що легітимізація та облік є елементами змісту державної реєстрації на фондовому ринку України, а також вказується, що обидва ці елементи здатні забезпечити упорядкованість правового регулювання та прозорість правового забезпечення діяльності учасників фондового ринку України.

Виходячи з аналізу мети, функцій, ознак легітимізації, було встановлено, що вона має такі структурні елементи: 1) суб'єкти легітимізації: суб'єкт-реєстратор (НКЦПФР, НБУ, державні реєстратори) та суб'єкт-заявник (об'єднання саморегулювальної організації професійних учасників ринків капіталу, недержавний пенсійний фонд); 2) об'єкт легітимізації (правосуб'єктність особи, режим обігу цінного паперу чи іншого об'єкту обігу фондового ринку, юридичний факт); 3) елемент стандартизації, (державні стандарти, законодавчі норми); 4) порядок легітимізації (положення, інструкція про внесення записів в державні реєстри).

В статті були визначені принципи діяльності НКЦПФР та державних реєстраторів в організації обліку під час внесення записів в державний реєстр як то: 1) повнота інформаційного масиву, яка забезпечує фіксацію та відсутність прогалин в інформаційному масиві; 2) достовірність інформації, що заснована обов'язковому виконання вимог нормативних актів щодо умов внесення фактів, а також своєчасне внесення змін в записи, які включені в державні реєстри; 3) зручність використання державних реєстрів за рахунок пошукових можливостей, що забезпечує мобільність у користуванні та контролі. Був зроблений висновок, що безпосереднім правовим механізмом втілення упорядкованості та контрольованості на фондовому ринку України є відносини реєстраційних адміністративних послуг.

Ключові слова: державний реєстр, адміністративні послуги, фондовий ринок, легітимізація, облік, реєстрація цінних паперів.

This article substantiates the thesis that state registration in the stock market of Ukraine is aimed at the legitimizing and accounting of subjects, objects and juridical facts in the stock market. It is proved that legitimization and accounting are elements of the content of state registration in the stock market of Ukraine, and it is also indicated that both of these elements can ensure the orderliness of legal regulation and transparency of legal support of the participants' activities in the stock market of Ukraine.

Based on the analysis of aims, functions, signs of legitimization, it was found that it has the following structural elements: 1) subjects of legitimization: a subject-registrar (NSSMC, NBU, state registrars) and a subject-applicant (association of a self-regulatory organization of professional capital market participants, a non-state pension fund); 2) object of legitimization (legal personality of a person, regime of security circulation or other circulation object of the stock market, juridical fact); 3) element of standardization (state standards, legislative rules); 4) legitimization procedure (regulations, instructions on making entries in state registers).

The article defines the principles of activity of the NSSMC and state registrars in the organization of accounting when making entries in the state register as follows: 1) completeness of the information array, which ensures the fixation and absence of gaps in the information array; 2) reliability of information based on the obligatory fulfillment of the requirements of regulatory enactments on the conditions for entering facts, as well as the timely introduction of amendments into the entries included in state registers; 3) usability of state registers due to search capabilities, which ensures mobility in use and control. It is concluded that the relations of registration administrative services are a direct legal mechanism for the implementation of orderliness and controllability in the stock market of Ukraine.

Key words: state register, administrative services, stock market, legitimization, accounting, securities registration.

Постановка проблеми. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС, вимагає від України підвищення ефективності правового регулювання відносин на фондовому ринку України. Враховуючи сучасний стан фондового ринку української держави, а саме, наявність військових та політичних ризиків та нестабільність на фондових ринках та ринках капіталів в країнах по всьому світу, важливу роль в системі державного управління даною сферою відіграє підвищення ефективності правового регулювання відносин реєстраційних адміністративних послуг, яке покликане попереджувати порушення на фондовому ринку України та забезпечувати його упорядкованість та прозорість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні автори присвячують свої праці обґрунтуванню ефективності застосування державної реєстрації та необхідності введення її фондові ринки своїх країн [2; 3]. Вітчизняні науковці здійснюють наукові дослідження державної реєстрації переважно в ракурсі правозастосовчої діяльності органів виконавчої влади [10], а саме як адміністративної процедури [30] або їх окремої групи [17; 18], та інші. Потрібно визнати, що розгляд науковцями державної реєстрації в структурі адміністративних послуг є слушним, але недостатньо повним, що вимагає подальшого розвитку дослідження проблематики даного наукового напрямку.

Метою даної статті є дослідження елементів змісту державної реєстрації в адміністративних послугах на

фондовому ринку України. Відповідно, **завданням статті** є аналіз доктринальних положень щодо ролі державної реєстрації в правових засобах регулювання та контролю відносин на ринку цінних паперів. При цьому застосовуються **методи** наукового аналізу та синтезу та системно-структурний метод. За допомогою першого методу, виявлено додаткові характеристики державної реєстрації та реєстраційних адміністративних послуг на ринку цінних паперів. Другий метод, дозволив виявити особливості легітимізації та обліку як елементів реєстраційних адміністративних послуг на фондовому ринку України.

Виклад основного матеріалу. Проблему підвищення ефективності правового регулювання реєстраційних адміністративних послуг необхідно починати вирішувати виходячи із аналізу змісту цих відносин. Розуміння побудови та елементів внутрішнього наповнення будь якого явища та інституту дає можливість відповіді на питання яким саме чином і за допомогою яких засобів можна поліпшити правовий вплив. Щодо внутрішнього змісту державної реєстрації в структурі адміністративних послуг на фондовому ринку, то попереднє вивчення наукових доробок за даною проблематикою [9; 13; 15; 16] дає можливість висунути гіпотезу про те, що державна реєстрація своїм змістом має два елемента легітимізацію та облік. Нижче наводяться аргументи щодо обґрунтування правильності нашої гіпотези.

Проблема *легітимації* є доволі обговорюваною темою на теренах філософської, політологічної, соціальної та правової наук. У філософії легітимацію інтерпретують як процес переходу чи переведу зовнішнього об'єктивного смислу у внутрішній суб'єктивний, тобто це процес сприйняття та засвоєння особою певних знань та інформації про навколишній світ [28]. Однією з головних функцій легітимації вважається функція нормативної регуляції та регламентації суспільного життя, яка виявляє владний (потестарний) її потенціал. Це може вказувати на первинний зв'язок легітимації із політичними, соціальними та правовими смислами, а саме через застосування таких понять як: віра, довіра, визнання, виправдання, підтримка, згода, інші [31, с. 7].

В політичному смислі обґрунтування легітимації можна здійснити через необхідність легітимації політичної влади [1; 29], яка в свою чергу є невід'ємною умовою існування та здійснення політики і влади, зміцнення життєздатності суспільно-політичних структур [21, с. 304–305]. Поняття легітимність увів у науковий обіг М. Вебер. Легітимність за М. Вебером, це визнання вагомості окремих суспільних відносин, яке направляє орієнтацію індивідів на ці відносини і, як результат, визначає їх поведінку в соціумі [12, с. 124]. Продовжуючи веберівську традицію, сучасні дослідники зарубіжні політологи запропонували визначати легітимність як здатність системи перебувати в рухові, підтримуючи впевненість людей у тому, що існуючі всі «політичні інститути є найбільш прийнятними для суспільства» [4, с. 77]. Інші сучасні зарубіжні політологи говорять про легітимність не як про ознаку та якість самої влади, а як про феномен людської психології. Наприклад, Джон Ролз [3, с. 56–58] та Ріпштейн [6, с. 9], легітимність є виправданням політичної влади. Бітем підтверджує цю позицію вказуючи, що «...владні відносини є легітимними не тому, що люди вірять в їх легітимність, а тому, що їх можна виправдати з точки зору їх переконань» [1, с. 42].

Українська дослідниця І. Попова, справедливо вказує, що поняття «легітимність» характеризує не лише світ політики, а й увесь спектр соціальних явищ і процесів [22, с. 21–41]. Пояснення легітимації через інтерпретацію її як соціального інституту може бути здійснене через пояснення стихійного утворення соціальних інститутів як в процесі типізації ситуацій соціальної дії, так і шляхом свідомого, цілеспрямованого запровадження. Легітимація може бути здійснена соціумом шляхом його мовчазного сприйняття часто або періодично повторюваних поведінкових (діяльних) актів, що здійснюються як індивідуальним соціальним суб'єктом, так і соціальними групами. У випадку цілеспрямованого утворення інституту він стає частиною об'єктивної соціальної дійсності під час планового процесу порядку здійснення, якого передбачений соціальними нормами [28, с. 13].

В правовому значенні легітимація сприймається як введення тих чи інших явищ чи інститутів у правову площину. Вітчизняні довідники легітимацією вважають визнання чи підтвердження законності якого-небудь права або повноваження [25, с. 234]. Іноземні довідникова література легітимацією вважає має декілька значень із різними відтінками розуміння. Так, легітимним є те, що є правильним, належним, нормальним, обов'язковим, доречним, належним, законним, «санкціонований, уповноважений чи дозволений законом; той, що є аргументований, правильний дійсний, логічно прийнятний, припустимий як висновок; той що відповідає, закону, правилу чи визнаному стандартному типу поведінки [7]. За «Webster's New Universal Unabridged Dictionary» «легітимний» означає також санкціонований або звичаєм, або законом, справедливий, обґрунтований [8]. Вітчизняна Юридична енциклопедія визначає легітимацію як процедуру громадянського визнання певного суб'єкта чи факту, а також це

підтвердження прав та повноважень особи на здійснення певних дій [19, с. 467].

Науковці розглядаючи легітимацію, як одну із видів процедур державної діяльності вказують на її форму і мету. О. Трофімова, розглядаючи легітимацію як одну із стадій державної реєстрації, зазначає, що формою її втілення є управлінські дії [27, с. 73]. С. Ліхачов метою державної реєстрації вважає легітимацію певного виду діяльності того чи іншого суб'єкта [20, с. 82].

Виходячи з аналізу мети, функцій, ознак та характеристики, легітимація може мати такі структурні елементи як: 1) суб'єкти легітимації: а) суб'єкт-реєстратор – той хто легітимуює своїми владними повноваженнями – органи виконавчої влади, спеціальні органи влади (НКЦПФР, НБУ), державний реєстратор, нотаріус; б) суб'єкт-заявник: індивідуальний суб'єкт – фізична особа, фізична особа-підприємець; колективний суб'єкт – юридичні особи (об'єднання як саморегульовані організації професійних учасників ринків капіталу, недержавний пенсійний фонд); 2) об'єкт легітимації. В загальному значенні це все що легітимується, тобто все що зачіпає інтереси осіб або сприймається значимим державою. Виходячи з нашої тематики це обсяги правосуб'єктності учасників відносин фондового ринку, а також об'єкти фондового ринку – цінні папери, фінансові інструменти, тощо; 3) елемент стандартизації, тобто відповідно до чого легітимується об'єкт (державні стандарти, законодавчі норми). На фондовому ринку України легітимація відбувається відповідно до вимог вказаних в галузевих нормативних актах. При чому для суб'єктів це індивідуалізуючі ознаки їх як суб'єктів носіїв професійних здатностей, а також вимоги щодо якості і особливостей здійснення їх діяльності на фондовому ринку та ринку капіталів; 4) порядок легітимації є ще одним обов'язковим елементом легітимації, тобто як чи у який спосіб відбувається легітимація. Здійснення легітимації на фондовому ринку України відбувається в порядку державної реєстрації, шляхом внесення відомостей в Державні реєстри. При чому, відомості мають бути такими, що відповідають дійсності, в протилежному випадку, постановка питання про їх недостовірність тягне за собою визнання в судовому порядку такої реєстрації нелегітимною (анулювання реєстраційного запису), такою що не має юридичної сили і не створює юридичних наслідків.

Науковці також говорять про те, що метою та частиною державної реєстрації є облік. Іноземні дослідники говорять про введення державної реєстрації на фондовому ринку як про один із дієвих засобів державного впливу на упорядкування відносин в даній сфері. Так, введення системи державної реєстрації, яка дозволить здійснювати облік і аудит випусків акцій, була визначена як мета реформування фондового ринку Китаю [3]. Також державна реєстрація як засіб обліку та контролю пропонується науковцями Ефіопського фондового ринку. Вони висловлюють сподівання, що введення державного контролю здатна забезпечити упорядкованість на фондовому ринку Ефіопії, і таким чином дозволить впливати на поведінку учасників фондового ринку [2].

Обговорюючи зміст та мету державної реєстрації науковці вказують на те, що державна реєстрація полягає у перевірці законності фактів, їхньому офіційному визнанні й подальшому обліку [11, с. 377]. Інші, вначаючи державну реєстрацію як передбачений законом порядок дій, наголошують на тому, що це є частиною повноважень, які здійснюються із метою обліку (фіксації) юридичних фактів [20, с. 67]. Ще інші, вважають державну реєстрацію контрольно-правовим засобом проводиться, головним чином, з метою обліку [24, с. 104]. Крім того, вважається, що за допомогою «... державної реєстрації та ведення уніфікованого обліку держава <...> визнає правоздатність суб'єктів у пев-

ній сфері діяльності» [26, с. 38]. Облік, що використовується в юридичній теорії та на практиці, має за мету забезпечити застосування перевіреної, правдивої інформації у практичній діяльності державних органів влади, в органах місцевого самоврядування, у виконавчих органах інших публічних органів влади, а також у повсякденній практиці підприємств, установ, закладів, тощо. Органи державної влади зі спеціальними повноваженнями, державні реєстратори здійснюють облік інформації, нормативних актів, документів, спеціальних прав та інших об'єктів як для задоволення власних потреб, так і для забезпечення перевіреною легітимною інформацією інших установ та окремих осіб [14].

Залежно від функцій та повноважень публічних органів та державних реєстраторів, останні здійснюють облік самостійно або створюють спеціальні підрозділи – інформаційні системи, державні агенства. Зокрема, Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку на сьогодні було створено десять державних реєстрів, серед яких: державний реєстр випусків цінних паперів; реєстр цінних паперів іноземних емітентів допущених до обігу в Україні; реєстр недержавних пенсійних фондів; державний реєстр фінансових установ; реєстр сертифікованих спеціалістів та інші [23]. Власником названих реєстрів є держава в особі Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку.

Здійснивши аналіз правового регулювання діяльності НКЦПФР та державних реєстраторів можна говорити про наявність в їх роботі принципів організації обліку під час внесення записів в державний реєстр: 1) повнота інформаційного масиву, яка забезпечує фіксацію та відсутність прогалин в інформаційному масиві; 2) достовірність інформації, що заснована обов'язковому виконання вимог нормативних актів щодо умов внесення фактів, а також своєчасне внесення змін в записи, які включені в державні реєстри; 3) зручність використання державних реєстрів за рахунок пошукових можливостей, що забезпечує мобільність у користуванні та контролі.

Таким чином, державна реєстрація дає можливість здійснювати легітимацію та облік фактів, які стають юридичними фактами і викликають, змінюють та припиняють відносини на фондовому ринку.

Висновки. Реєстрація своїм змістом має два елементи – легітимацію суб'єктів фондового ринку України та правил їх діяльності та облік об'єктів запущених чи підготовлених до обігу. Обидва забезпечують втілення упорядкованість правового регулювання, прозорість правового забезпечення діяльності учасників фондового ринку України. Безпосереднім правовим механізмом втілення упорядкованості та контрольованості на фондовому ринку України є відносини реєстраційних адміністративних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Beetham D. Power and its Need of Legitimation. In: *The Legitimation of Power. Issues in Political Theory*. Palgrave, London, 1991. 347 p. https://doi.org/10.1007/978-1-349-21599-7_2
2. Chewaka J. E. Legal Aspects of Stock Market Development in Ethiopia: Comments on Challenges and Prospects. *Mizan law review*. 2014. Vol. 8, № 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/mlr.v8i2.7>
3. Hui L. A Path of the Reformation of China's Stock Issuance Registration System. *Asian Business Research*. 2017. 2 (1). P. 61–78. DOI: 10.20849/abr.v2i1.141
4. Lipset S. M. *Political Man: The Social Bases of Politics* / S. M. Lipset. – N. Y. : Doubleday, 1999. – 432 p.
5. Rawls J. *Political Liberalism*. New York : Columbia University Press. 1993.
6. Ripstein A. Authority and Coercion. *Philosophy and Public Affairs*, 2004. 32 (1). P. 2–35.
7. *The Oxford English Dictionary*. Vol. VI (L–M). Oxford : At the Clarendon Press, 1970. P. 189–190.
8. *Webster's New Universal Unabridged Dictionary*. Deluxe Second Edition. New York : Simon and Schuster, Tree of Knowledge, 1983. P. 1035.
9. Афанасьев К. К. *Административні послуги* : навч. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 175 с.
10. Басілашвілі М. Б. *Проблеми правозастосовної діяльності органів виконавчої влади* (на прикладі органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук (д-ра філософії). Харків, 2019. 22 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6680>
11. Бахрах Д. Н. *Административное право России* : учеб. Москва : НОРМА: ИНФРА-М, 2000. 624 с.
12. Вебер М. *Избранные произведения* / Вступ. слово и ред. П. Гайдаенко. Москва : Прогресс, 1990. 805 с.
13. Завальна Ж. В., Ільницька О. О. *Административні послуги в системі функцій органів місцевого самоврядування* : монографія. Суми : «Поліграф», 2012. 188 с.
14. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. *Теорія держави і права*: академічний курс. Підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006.
15. Ілюшук О. М. Класифікація адміністративних послуг та їх характеристика. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. № 1, 2016. С. 178–188.
16. Кандзюба С. П., Духонченко А. А. Надання публічних адміністративних послуг в онлайн-режимі: зарубіжний досвід і проблеми його адаптації в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 1. С. 116–122.
17. Коліушко І. Управлінські (адміністративні) послуги – новела адміністративного права. *Право України*. 2001. № 5. С. 30–34.
18. Куц Ю. О. *Якісні адміністративні послуги – головна умова підвищення довіри населення до органів влади* : монографія / Ю. О. Куц, С. В. Краснопорова та ін. Харків : Магістр, 2006. 192 с.
19. Легітимація / В. І. Тимошенко. *Юридична енциклопедія* у 6 т. Т. 3. Київ : Наукова думка, 2001. С. 467.
20. Лихачов С. В. Дозвільне провадження в адміністративному процесі : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків : НУВС, 2001. 177 с.
21. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенко. Київ : Генеза, 2004. 736 с.
22. Попова І. Соціологічний підхід до визначення легітимності та легітимації. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2000. № 3. С. 21–41.
23. Порядок надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку: Рішення Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку від 17 листопада 2011 року № 1124.
24. Рябко А. И. Социальный контроль и его правовые формы (вопросы теории) : монография. Ростов-на-Дону : РЮИ МВД России, 1999. 352 с.
25. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 5. С. 234.
26. Спектор Е. И. Развитие административного законодательства о государственной регистрации. *Журнал российского права*. 2002. № 7. С. 36–49.
27. Трофимова Е. В. *Правовые механизмы легитимации субъектов предпринимательства* : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Трофимова Елена Валерьевна. Москва, 2013. 239 с.
28. Тур М. Г. Поняття легітимації: основні парадигми розуміння. *Філософська думка*. № 5. Київ. 2009. С. 9–21. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3152/1/Tur_ponyatty-legitumatscii_2009.pdf

29. Цокур Є. Г. *Легітимність політичної влади: джерела, особливості, перспективи*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 457 с.
30. Черненко Л. М. *Адміністративно-процедурне провадження з надання управлінських послуг органами державної реєстрації актів цивільного стану* : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 22 с.
31. Яковлева Л. І. Канон легітимності: класичні визначення, політико-правові контрасти, сучасні виклики. *Політикус*. № 1. 2020. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.01>